

*Іван Патриляк, Олександр Пагіря
(Київ)*

Військова конференція ОУН(Б) 1942 р. і розробка планів зі створення українських збройних сил

Patrylyak I., Pahiryia O. Military conference of OUN (b) in 1942 and the elaboration of creation plan of Ukrainian armed forces.

The authors, used the documents of former soviet secret services, investigated the process of organizational formation of Ukrainian Insurgent Army in 1942.

Проблема виникнення Української Повстанської Армії в умовах Другої світової війни одна із найменш досліджених у вітчизняній і зарубіжній історіографії. На жаль, відносно невелика кількість документів, які стосуються історії ОУН(Б) в 1942 р. (порівняно із пізнішими роками), не дозволяють достатньо детально реконструювати події, пов'язані зі становленням «лісової армії» та діяльністю ОУН(Б), спрямованої на перехід до повстанської боротьби. Відтак, кожен новий документ з історії ОУН за 1942 р., введений до наукового обігу, має суттєву пізнавальну цінність.

Нижче до уваги читачів пропонуються документи радянських спецслужб, які розкривають певні аспекти, пов'язані із загадковою конференцією крайових військових референтів ОУН(Б), що мала місце восени 1942 р., та військовотворчими планами й інструкціями, які були розроблені в результаті зазначеної конференції. Деякі витяги із вказаних документів вже публікувалися у 4-му томі спільного українсько-польського видання документів «Польща та Україна у тридцятих–сорокових роках ХХ ст. Невідомі документи із архівів спецслужб»¹. Тут же пропонуємо до уваги читачів повний текст матеріалів, які стосуються проведення другої військової конференції ОУН(Б). Однак, перш ніж перейти безпосередньо до характеристики джерел, хотілося б, бодай у загальних рисах, подати власні міркування щодо ситуації у середовищі ОУН(Б) від літа 1941 до кінця 1942 р.

¹ Польща та Україна в тридцятих–сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб. Т. 4. Поляки та українці між двома тоталітарними системами 1942–1945 рр. Ч. 1. – Варшава; К., 2005. – С. 204–212.

Події весни 1941 р. чітко окреслили перед оунівцями перспективу стати свідками нової військової сутички в Європі, яка розгорнеться безпосередньо на українських землях. Уважним спостерігачам та політичним аналітикам ставало дедалі зрозуміліше, що союз між двома тоталітарними режимами, які прагнули повного домінування на Європейському континенті, добігав свого кінця. Тому війна ставала невідворотним фактом.

Перед ОУН поставали питання: що буде далі й як потрібно себе поводити в умовах війни? Організація, яка основною метою діяльності визначала здобуття незалежності України, була зобов'язана спробувати реалізувати програмну ціль в умовах зміни геополітичних ландшафтів у Європі.

Насамперед, виникало запитання — на чий бік стати у майбутньому конфлікті? Хто теоретично може прихильно поставитися до створення незалежної української держави? Радянський Союз не міг бути таким «прихильником української справи». В його межах існувала УРСР, яка, власне, й розглядалася як «форма суверенної державності українського народу». Цілком зрозуміло, що українські націоналісти, які скептично ставилися до цієї «радянської державності» України, були ворогами для більшовицької системи. Шлях до порозуміння із більшовизмом був однозначно зачиненим. Залишалася друга сторона прогнозованого конфлікту — гітлерівська Німеччина.

Лідери нацистської партії з моменту приходу до влади займали щодо «української проблеми» надзвичайно непослідовну й незбагненну позицію. «Загравання» з українськими самостійницькими колами змінювалися показовою «холодністю» й «відстороненістю» нацистів. У 1933 р. «українське питання» стало засобом тиску на Польщу задля підписання у 1934 р. мирного договору й схилення польського керівництва до можливого спільного «східного походу». Одразу ж після укладення домовленостей із Варшавою в Берліні демонстративно перестали цікавитися українським рухом, почали співпрацювати із Польщею в питаннях нейтралізації оунівців на території Райху тощо. У 1937-1938 рр. «українське питання» знову стало засобом додаткового тиску, цього разу вже на Прагу. Неофіційні обіцянки підтримати українців Закарпаття в боротьбі за створення національної держави чергувалися із показною «незаангажованістю» (як під час Віденського арбітражу) чи відвертою «відстороненістю» (як у березні 1939 р.). Українські самостійницькі прагнення були розтоптані на догоду геополітичним потребам

Німеччини — залученню Угорщини до грона сателітів Берліна й заспокоєнню нервової реакції Кремля на появу незалежної української держави. Також «українську карту» розіграли у 1939 р. задля тиску на Польщу і в якості «оплати» Сталіну за союзницькі гарантії.

Для будь-якого тверезо мислячого політика було очевидно, що німці брутално використовують українські самостійницькі прагнення задля власних інтересів і одразу ж «перекреслюють» їх тоді, коли Німеччині вигідніше «розрахуватися» українськими землями за політичні послуги, надані сусідніми державами.

Отже, коли на зламі 1940–1941 рр. гітлерівські спецслужби (насамперед військова розвідка) почали активно шукати контактів з українським націоналістичним рухом, можна було здогадатися, що Німеччина готується до нової війни, в якій потребуватиме допомоги з боку українців. Німецька зацікавленість відкривала певні (хоча й дуже обмежені) можливості для ОУН у плані військової чи поліційної підготовки активістів, а також дозволяла поставити перед німцями питання укладення політичних домовленостей.

Очевидно, що нацисти не бажали вести мову про будь-які політичні гарантії українському визвольному рухові щодо майбутнього «позитивного вирішення українського питання» й не випускали контакти з ОУН поза межі спецслужб. Ні приватні, ні офіційні звернення та меморандуми, спрямовані до канцелярії Гітлера, не викликали адекватної реакції з боку урядових кіл. Це вказувало, що українців знову намагатимуться використати винятково в якості «розмінної монети» у чужій геополітичній грі. Перед ОУН залишався один шлях — «явочним порядком» проникнути в цю «чужу гру» і спробувати закріпитися біля «ігрового столу». У середовищі керівництва бандерівської ОУН (яка мала справді реальну силу на території України) розуміли, що небажання нацистів давати будь-які політичні гарантії щодо майбутньої незалежності України означають тільки одне — Україна буде перетворена на німецьку колонію після розгрому СРСР (у такому розгромі в 1941 р. практично ніхто не сумнівався після блискучих перемог Гітлера в Європі і не менш відомого «провалу» Сталіна в Фінляндії). Тому для реалізації своєї мети вибрали найбільш складний і ризикований, але єдино реальний у тих обставинах шлях — «творення dokonаних фактів».

«Політика творення dokonаних фактів» полягала у підготовці оунівського повстання в Україні та створенні похідних груп за кордоном. З моментом початку війни повстанські групи повинні

були оволодівати населеними пунктами і створювати там українську адміністрацію, а похідні групи мали б, маршируючи за німецьким фронтом, оголошувати незалежницький маніфест і формувати владні органи в тих місцевостях, де їх не встигли сформувати повстанці. Така поведінка була спробою реалізації теорії «будови держави від першого села», яку ще в 1930-х рр. розробив відомий військовий теоретик ОУН полковник Михайло Колодзінський («Гузар»). Він стверджував, що під час бойових дій активісти ОУН мають захоплювати владу у всіх населених пунктах на етнічній українській території і одразу ж оголошувати державність, автоматично перетворюючи захоплений населений пункт на територію української держави, з якою змушені будуть рахуватися всі сторонні чинники². Звісно, що на практиці реалізувати вказану теорію надзвичайно складно, але іншого реального виходу не проглядалося. Це був єдиний мінімальний шанс реалізувати державницькі прагнення українського народу, й ОУН, як організація, для якої державність стала «альфою» і «омегаю» політичного життя, не мала права ігнорувати таку можливість.

Важко сказати, наскільки націоналісти розраховували на позитивний результат свого задуму. З одного боку, зважаючи на меморандум ОУН(Б) від червня 1941 р. в якому німцям погрожують «небажаними наслідками» в разі їхнього «некорисного» ставлення до ідеї української державності, можна припускати, що особливої надії на визнання гітлерівцями самочинно проголошеної держави не було. Але з іншого — рішуча і гостра реакція з боку гестапо (арешти лідерів ОУН і репресії проти активістів руху), очевидно, також не очікувалася. Скоріш за все, Бандера та його прихильники вважали, що німці, зважаючи на потенційні можливості ОУН у підпільній боротьбі, не наважаться на різку поведінку й не допустивши до створення незалежної держави, принаймні встановлять ліберальний окупаційний режим, не провокуючи націоналістів до активного опору.

За умов ліберальної окупації оунівці отримували можливість розповсюдження ідей на всі українські землі й поступову підготовку ґрунту для остаточного виступу за незалежність. На такі думки напштовхують інструкції ОУН від травня 1941 р., за якими організація мала жити і діяти в часи війни. Основні напрямки її

² Шпіцер В., Мороз В. Крайовий провідник Володимир Тимчій-«Лопатинський». — Львів, 2004. — С. 89-91.

роботи повинні були зосередитися на підготовці повстання, будівництві адміністрації, армії, органів безпеки і спробі створення власної держави, широкій пропаганді, розповсюдженні впливів на Велику Україну та розбудові організаційної мережі³. При цьому в інструкціях немає «запасного плану» на випадок, якщо німці вкрай жорстко відреагують на вияви політичної непокори.

Відсутність чіткої лінії поведінки на випадок гострої реакції нацистів поставила ОУН перед перспективою знищення в умовах розконтспірування. Після масових арештів літа–осені 1941 р. залишки керівництва й організаційного активу постали перед необхідністю швидко змінити власну тактику, виробити новий алгоритм у політичній роботі й перебудувати організаційні структури, пристосовуючи їх до реалій життя. Для цього, насамперед, слід було максимально точно спрогнозувати розвиток майбутніх подій.

Зібравши восени 1941 р. першу нелегальну конференцію ОУН(Б), її тогочасні керівники, перебуваючи під впливом приголомшливих успіхів вермахту на Східному фронті, вважали, що Німеччина вийде із війни переможцем. Відтак, передбачали, що перед ОУН відкривалася складна перспектива тривалої підпільної боротьби проти Німеччини. З метою обмежити репресії гестапо щодо власного організаційного активу й отримати перепочинок для внутрішньої перебудови керівники ОУН наказали стримати антинімецьку пропаганду, резервуючи сили для підпільної боротьби в майбутньому. Перша конференція відкинула найбільш радикальні пропозиції щодо негайного розгортання збройного повстання проти німців як нереальні (з огляду на співвідношення сил і позитивне ставлення до німців більшості українського населення), після чого урядуючий провідник М. Лебедь («Рубан», «Орест») взяв курс на згортання військових вишколів у середовищі активістів ОУН. З думками про власну державу і армію слід було розпрощатися, спустившись до виконання більш прагматичних і приземлених завдань.

Зима 1941–1942 рр. несподівано для багатьох сучасників не принесла німцям швидкої перемоги над Червоною армією. До війни, на боці Британії та СРСР, офіційно долучилися Сполучені Штати Америки, що зробили шанси Німеччини виграти битву за світову гегемонію надзвичайно примарними. Виникла нагальна

необхідність змінювати тактику ОУН у боротьбі за самостійність. У лютому–квітні 1942 р., коли вермахт виглядав ще доволі міцним, а Червона армія ще не продемонструвала усього наступального потенціалу, в середовищі керівників бандерівської ОУН визріла думка про те, що Німеччина виграє війну на Сході, але не зможе перемогти Британію й США. Ідеальною вважалася ситуація, за якої німці на тривалий час ослабили б Росію, потім, залишивши в окупованій Україні відносно невеликі контингенти військ, задіяли б основні армії на Заході. У цей момент можна було б підготувати і здійснити антинімецьке повстання за зразком 1918 р., коли німецькі окупаційні сили були відносно просто вигнані повстанням Директорії, яке співпало в часі із німецькою капітуляцією на Заході.

У квітні 1942 р. провідники ОУН(Б) з усіх регіонів України зібралися на другу підпільну конференцію, на якій вперше оголосили про стратегію «двофронтної боротьби» — проти Росії, як традиційного і споконвічного противника української незалежності, і проти Німеччини, як тимчасового окупанта. Передбачалося, що після «розбиття Москви» німцями, ОУН(Б) розгорне «всенародний рух», який «забезпечить повну перемогу». Задля перемоги на двох «основних фронтах» планувалося «виключити другорядні fronti» і зосередитися на створенні «широкого фронту боротьби поневолеваних народів Сходу і Заходу Європи»⁴. З огляду на необхідність підготовки мас до повстання передбачалося розгорнути широку антинімецьку агітацію і відновити припинену з осені 1941 р. військову роботу в ОУН(Б). М. Лебедь («Рубан», «Орест») запропонував учасникам зібрання висловитися щодо підготовки ОУН до збройного повстання. Підкресливши при цьому, що хоча в німців є перспективи виграти війну на Сході, однак, не слід відкидати можливості нанесення більшовиками нищівного удару вермахту. З огляду на це, у війні може настати критичний момент, у який ОУН вже повинна мати власну підпільну армію, яка зможе опанувати ситуацію в Україні⁵.

Після виступу М. Лебеда на конференції почалася дискусія з приводу того, яким шляхом ОУН мала прямувати до нової мети — створення підпільної армії. З одного боку І. Климів («Легенда») висловився за повну мілітаризацію ОУН і загальну мобілізацію

⁴ ОУН в 1942 році. Документи. — К., 2006. — С. 77.

⁵ Дзьобак В. Конфлікти в ОУН(Б) і їх вплив на український Рух опору (1941–1944 рр.) — К., 2005. — С. 45.

³ Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940–1942 роках. — К., 2004. — С. 426–596.

всіх її кадрів на підготовчі роботи (вишкіл, пошиття форми, заготівля продуктів, зброї тощо). На противагу йому М. Степаняк («Сергій») зауважив, що ОУН є насамперед політичною, а не військовою організацією, а тому не повинна захоплюватися загальною мілітаризацією⁶. В результаті дискусій дійшли компромісного варіанту — ОУН мала розгорнути центральний і крайові військові штаби, здійснити перепис всіх військовозобов'язаних, провести облік військових матеріалів і зброї, зібрати для роботи в ОУН всіх військових фахівців, створити мобілізаційні структури, провести офіцерські та рядові вишколи і перевишколи⁷.

Слід відзначити, що такий компроміс не сподобався організаційному референту Центрального проводу І. Климіву («Легенді»), який з літа 1941 р. неодноразово гостро критикував М. Лебеда («Рубана») за надто обережну щодо німців політику й за відсутність збройного опору гітлерівцям. Для посилення військової складової у діяльності ОУН І. Климів відмовився від високої посади в керівництві Організації і зайняв менш впливову посаду до військової референтури Центрального проводу в якості офіцера з особливих доручень.

Після закінчення квітневої конференції ОУН(Б) 1942 р. німецькі спецслужби одразу ж відзначили активізацію діяльності націоналістів у військовій царині. Зокрема, із донесення німецьких органів держбезпеки від 22 травня дізнаємося, що гітлерівці здійснили масові арешти в середовищі ОУН(Б) у Рівному (саме це місто вони вважали центром «руху Бандери») внаслідок чого керівні осередки ОУН(Б) «перемістилися у болотисту місцевість біля Сарн і Пінська»⁸. Намагаючись «добити» керівні органи бандерівської ОУН, нацисти провели низку слідчих дій на півночі Рівненської області. Вони викрили один з оунівських складів зброї біля Костополя, де накопичилося 600 рушниць, 12 автоматів, 120 протигазів, 254 тис. рушничних набоїв, 20 тисяч артилерійських набоїв, 4 тис. ручних гранат, 2 тис. мін, 500 автоматних магазинів та ін. військового майна⁹. Зі слідчих матеріалів гітлерівці дізналися, що вся територія України була охоплена бандерівською

⁶ Дзюбак В. Вказ праця. — С. 45.

⁷ ГДА СБУ, ф. 6, спр. 75135, арк. 123.

⁸ Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів / Зібр. і упоряд. В. Косик. — Т. 2. — Львів, 1998. — С. 191.

⁹ Україна в Другій світовій війні у документах. Т. 2. — С. 194.

мережею, котра активно готувала збройне повстання, а майбутні дії повстанців були розписані до рівня району включно¹⁰. Так само в травні 1942 р. німецькі спецслужби фіксували появу сільської самооборони і перших оунівських партизанських груп: «В останній час рух Бандери все більше й більше переходить до активного ведення боротьби. Вже в травні вдалося встановити, що бандерівський рух серйозно займається організацією бандитських груп у західній частині України. [...] Рух Бандери переходить до того, щоб здійснювати військовий вишкіл своїх членів і збирати їх час до часу на польові навчання, які проводяться в рамках націоналістичних банд»¹¹.

Цей документ однозначно вказував на початок формування українського повстанського руху ще в травні 1942 р., тобто за десять місяців до поразки німців під Сталінградом (а не після цієї поразки, як часто стверджувалося). Наголосимо, що цитоване вище свідчення є непоодиноким. У німецьких документах виявлено ще принаймні одне повідомлення про повстанський рух бандерівців наприкінці весни — на початку літа 1942 р. Йдеться про звіт поліції безпеки і СД за червень 1942 р.:

«Генеральний округ Брест. За звітний період становище серйозно погіршилося. Ознаки неспокою вже чітко проявилися в квітні місяці цього року, і 29 квітня 1942 року потрібно було мобілізувати роту «Нюрнберг» у Кобрині, яка, згідно з планом, проводила прочісування на північно-західній ділянці генерального округу (очевидно тут йшлося про боротьбу з більшовицькими або польськими партизанами. — *Авт*). Також у середньому та південному районах округу за звітний період неспокій зріс. Сьогоднішній стан характеризується двома основними рисами: А) бандерівський рух; Б) діяльність партизанів і банд. Обидва рухи переслідують одну мету: підбурити широкі маси населення проти окупації. Незважаючи на те, що обидві течії мають різні кінцеві цілі, в одному напрямку вони працюють один для одного. На думку Служби безпеки (СД), бандерівці по цілій окрузі розкинули свою густу мережу, так що навряд чи хоча б одне село залишилося незачеплене ними. [...] Сільське населення цікавиться пропагандою бандерівського руху. Так як в генеральному окрузі практично немає промислових робітників, то можна сказати, що серед селян бандерівська організація має міцний ґрунт під ногами. Мета бандерівського руху полягає в тому, щоб побудувати самостійну українську державу із власним незалежним урядом та

¹⁰ Україна в Другій світовій війні у документах. Т. 2. — С. 191.

¹¹ Там само. — С. 341.

адміністрацією. Керівництво бандерівського руху розчароване тим, що німецький уряд пригнічує це прагнення і, таким чином, не дотримується своїх обіцянок. [...] Велике значення має той факт, що бандерівський рух проник у ряди окружної поліції, особливо в Кам'янці-Подільському, де багато командирів рот були українцями, колишніми офіцерами ЧА, які тепер заарештовані та очікують свого вироку. Свого часу завдяки хорошій військовій підготовці та стриманості, арештовані завоювали довіру свого керівництва. Також у Рокитному було арештовано три людини, серед них керівник української охоронної поліції, за їх участь в українському повстанському русі. За різними ознаками можна припустити, що представниками бандерівського руху було здійснено декілька вибухів»¹².

Як бачимо, вже на зламі весни–літа 1942 р. нацистські спецслужби характеризували український визвольний рух як «повстанський». Якби він був малопомітний або немасштабний, то навряд чи удостоївся б таких характеристик від противника.

Підтвердженням тези про початок формування бойових груп ОУН у травні 1942 р. став ще один документ — донесення СД від 19 червня 1942 р., у якому відзначено, що 5 травня 1942 р. неподалік Рівного відбулася нарада керівників ОУН(Б) Волині й Полісся, де прийнято рішення про активізацію діяльності Організації і підготовку для використання всієї накопиченої на підпільних складах зброї¹³.

Активність українського визвольного руху швидко далася знаки окупаційній адміністрації, бо вже у донесеннях за червень 1942 р. відзначалося, що бандерівський рух зірвав відправку молоді на роботу до Німеччини в окрузі Рівного¹⁴, а в липні фіксувалися зниження поставок сільськогосподарської продукції і загальний саботаж заходів німецької влади¹⁵, також диверсійні акти на залізниці в районі Здолбунова¹⁶, перші втечі українських поліцейських в ліси для «творення націоналістичних банд» і початок переходу ОУН(Б) до тактики всенародного «партизанського руху»¹⁷.

Гітлерівські спецслужби вловили загальний хід перебудови діяльності ОУН(Б) після квітневої конференції 1942 р. і дуже влуч-

но охарактеризували її як «крокування на місці» з метою «берегти сили, жодних непотрібних і нерозумних акцій. Але внутрішня й організаційна підготовка та розширення мережі, щоб у кінцевому результаті в слушний момент змогли сказати “останнє слово”»¹⁸.

Необхідність вишколювати людей і захищати їх від німецького та партизанського терору на Поліссі і Волині, призвело до створення ОУН(Б) протягом весни–літа 1942 р. у Північно-Західному регіоні широкої мережі загонів сільської самооборони. Особливо складне становище на цих українських землях, які нищилися нацистами, польськими і радянськими партизанами помітно радикалізували настрої місцевих оунівців, які вимагали від Центрального проводу рішучих дій. Уже в серпні 1942 р. в одному з місцевих бандерівських видань йшлося про те, що «партизанська війна для поневоленого народу, як правило, є частиною “великої війни”, народного повстання, поки озброєний народ не зможе сформувати регулярну армію»¹⁹. У вересні 1942 р. співробітники гестапо вилучили у затриманих оунівців інструкції про тактику «партизанської війни»²⁰. Очевидно, що саме в серпні-вересні 1942 р. волинські бандерівці почали об'єднувати у лісах перші самооборонні групи перетворюючи їх на партизанські загони. Робилося це всупереч наказам Центрального проводу, який засуджував партизанські методи боротьби, як провокативні та неефективні, вимагаючи лише накопичення сил і підготовки до повстання.

У такій напруженій ситуації внутрішньоорганізаційної дискусії щодо розгортання підпільної армії відбулася загадкова конференція керівників військових референтур ОУН(Б). Загадковим це зібрання було через те, що довгий час про нього в літературі не з'являлося жодної інформації. Лише на початку 1990-х рр. у Львові з'явилася друком книжечка (документальний роман) В. Щеглюка «...Як роса на сонці», написана за спогадами військового референта ОУН Західноукраїнських земель Луки Павлишина («Вовка»), у якій вказувалося, що в грудні 1942 р. у Львові відбулася конспіративна нарада, у якій взяли участь Л. Павлишин («Вовк») — організатор наради і керівник військової референтури в Галичині, Д. Грицай («Дуб») — військовий референт Центрального проводу, В. Івахів

¹⁸ ОУН в 1942 році. Документи. — К., 2006. — С. 110.

¹⁹ Там само. — С. 125.

²⁰ Там само. — С. 164–165.

¹² ЦДАВОВ України, ф. 3676, оп. 4, спр. 317, арк. 37-38.

¹³ Україна в Другій світовій війні у документах. Т. 2. — С. 205.

¹⁴ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 22, спр. 76, арк. 35.

¹⁵ Там само, арк. 41-46.

¹⁶ Україна в Другій світовій війні у документах. Т. 2. — С. 209.

¹⁷ Там само. — С. 208-209.

(«Сом») — військовий референт Волині та Полісся, М. Медвідь («Карпович») — військовий референт Центральної і Східної України, офіцер для спеціальних доручень Центрального проводу І. Климів («Легенда»), а також урядуючий провідник ОУН(Б) М. Лебедь («Орест», «Рубан»)²¹.

Ми пропонуємо до уваги читачів донесення радянського агента, який був наближений до Центрального проводу або працював у крайових військових референтурах і подав інформацію про військову конференцію ОУН. У документі з ГДА СБ України і спогадах Л. Павлишина впадають у вічі деякі розбіжності — Павлишин писав про грудень 1942 р., а радянський агент — про жовтень 1942 р., Павлишин вказував на присутність М. Медведя («Карповича»), а радянський інформатор наголошував, що військова референтура Центральної та Східної України на зібранні не була представлена. Павлишин вказував, що у спеціальну комісію, яка мала розробити план формування армії включили Л. Павлишина, В. Івахова, М. Медведя, а інформатор згадував, що до комісії увійшли І. Климів, Л. Павлишин, В. Івахів. Очевидно, що ці суперечності можуть бути пояснені наступним чином — скоріш за все, йдеться про дві військові конференції, які в спогадах Л. Павлишина через десятиліття «злилися» в одну. Мабуть, у жовтні 1942 р. на вимогу військових референтів М. Лебедь скликав одну військову конференцію, яка обговорила складні проблеми військовотворення, висловила претензії до керівництва Організації і обрала комісію, яка мала розробити плани розбудови підпільних Збройних сил. Скоріш за все, на цю конференцію з Великої України не встиг прийти М. Медвідь. Однак, комісія, яка пропрацювала над проектами формування армії два місяці (до початку грудня 1942 р.) і видала «на=гора» документ (нижче ми його подаємо у версії радянського агента), потребувала скликання нової конференції військових референтів. До цієї конференції на початку грудня (вона мала відбутися не пізніше 4 грудня — дня арешту німцями І. Климів) у Львів прибув М. Медвідь. Скоріш за все, на ній було прийняте рішення доопрацювати документ, розроблений у жовтні–листопаді. Замість арештованого І. Климів доопрацюванням займався вже М. Медвідь. Розроблений оновленою комісією варіант

документа, мабуть, ліг в основу військових рішень Третьої конференції ОУН в лютому 1943 р. Тобто текст проекту, про який згадує радянський агент і який ми наводимо нижче, очевидно, був суттєво перероблений до січня–лютого 1943 р.

Якщо вважати висловлені нами припущення про дві військові конференції вірними, то з'являється логічні пояснення у розбіжностях свідчень Л. Павлишина й радянського агента.

Даючи характеристику наведеним нижче документам, хотілося б відзначити, що дискусія, що виникла на військовій конференції в жовтні 1942 р., продемонструвала напруженість стосунків між волинським проводом ОУН(Б) і Центром, а також намагання провідника ОУН(Б) в Галичині М. Степаняка («Сергій») загальмувати «мілітаризацію ОУН». Очевидно, значною мірою йшлося про особистий конфлікт між І. Климовим, який виступав за радикальні методи воєнної боротьби з німцями і негайну повну мілітаризацію ОУН, і Лебедем та Степаняком, які виступали із поміркованіших позицій. Також слід зазначити, що військова конференція, фактично зайняла сторону І. Климів і пред'явила політичному керівництву руху ультиматум — або формування армії, або розкол. Згодом через цей конфлікт від керівництва ОУН(Б) усунули М. Лебедя.

Документ, підготований комісією трьох, ґрунтувався на ідеях І. Климів про розбудову повноцінної армії з різними родами і видами Збройних сил. Подібні ідеї І. Климів поширював ще влітку 1941 р. у відозвах до українських громадян, коли він, як керівник ОУН в Україні, очолив антибільшовицьке повстання й почав формувати Національну Револьюційну Армію²². Також у програмі будівництва армії надзвичайно чітко проявилися намагання повністю змодельювати майбутній розвиток подій за зразком ситуації, яка склалася наприкінці Першої світової війни.

Перший документ, який публікується нижче, це інформація про перебіг та основний зміст виступів учасників першої військової конференції ОУН(Б), що проходила у Львові у жовтні 1942 р. Другий — це результат напрацювання спеціальної комісії ОУН(Б) з проблеми військового будівництва та формування підпільної української армії. Обидва документи подаємо зі збереженнями орфографічних, мовних і стилістичних особливостей.

²¹ Щеглюк В. ... Як роса на сонці. — Львів, 1992. — С. 89.

²² Детальніше див.: Патриляк І.К. Вказ. соч. — 597 с.

Документ № 1**Доповідна записка співробітника органів державної безпеки СРСР про перебіг першої військової конференції ОУН(Б) у жовтні 1942 року****23 листопада 1944 р.**КопіяСов. секретно

Экз[емпляр]. единственный

Принял:

Зам[еститель] нач[альника] 3 отд[ела] ГУКР НКО «СМЕРШ»
23.11.44 г.

Нижче привожу по пам'яті содержание виступлень присутствовавших на состоявшейся в октябрі місяці 1942 г. в гор. Львові першої військової конференції ОУН і сутність її постановлень.

На конференції присутствовали:

1. Проводник ОУН «ОРЕСТ» — Николай ЛЕБЕДЬ.
2. Военный референт при проводе ОУН «ДУБ»*.
3. Офицер для специальных поручений при военном референте ОУН «Легенда Евгений» — КЛИМОВ Иван.
4. Краевой военный референт ОУН края «ЗАПАД», «ВОВК» — ПАВЛИШИН Лука.
5. Краевой военный референт ОУН края «СЕВЕР» — «СОМ» ИВАХИВ Василий.

ПРИМЕЧАНИЕ: Представителя от края «ВОСТОК» не было, т. к. ОУН там только начинала работу и вести военную подготовку не имела возможности.

Конференцию открыл проводник ОУН — «ОРЕСТ» — ЛЕБЕДЬ Николай, который заявил, что данную конференцию он созвал по настоянию военных референтов ОУН.

Конференция такого рода созывается впервые, т.к. до настоящего времени никто не обращал особого внимания на военную работу ОУН.

Сейчас идет мировая война и уже для всех стало очевидным, что немцы войну проиграют. Они, как самая большая в мире сила мили-

таризма, действуя молниеносно — пришли в тупик, хотя дошли до Ленинграда, Москвы и Сталинграда.

Ясно, что немцы Англию и США не победят, не победят и Советский Союз. Из этого следует логический вывод, что большевики придут и сюда, займут все украинские земли, а поэтому необходимо подготовиться к борьбе с ними. В связи с этим, военный вопрос в ОУН, как самый важный, становится на первое место, и он лично, как проводник, даст приказ подчиненным ему органам поставить военную работу на должную высоту.

ВЫСТУПЛЕНИЕ «ДУБ» — Военный референт провода ОУН высказывается за необходимость решительного подхода к военному вопросу, что не было в организации до последнего времени. Тут же он ставит вопрос на голосование, кто должен вести борьбу против большевиков, т. е. члены ОУН или весь украинский народ. Все присутствующие, кроме одного, высказались за то, что в случае прихода большевиков ОУН должна мобилизовать на борьбу против них весь народ.

ВЫСТУПЛЕНИЕ «ЛЕГЕНДЫ» — ОУН должна бороться не только с большевиками, но и со всеми оккупантами, которые есть или будут на украинских землях. Я сам видел в проводе и везде в организации плохое отношение к военному вопросу и поэтому, чтобы засвидетельствовать свой протест — перешел работать в военную референтуру на более низшую должность, чем занимал в проводе.

ВЫСТУПЛЕНИЕ «ВОВК» — Краевой военный референт «ВОВК» в своем выступлении обратил внимание на плохое отношение краевого провода к военной работе. Ему лично, говорил он, приходилось много раз обращаться по военному вопросу и интервенции к «Дуб» и даже к самому проводнику, т. к. краевой провод «ЗАПАД» в этом вопросе не помогал, а вредил, не отпускал фондов и даже уговаривал низших проводников, чтобы они игнорировали военный вопрос.

«ВОВК» дальше обращает внимание на специальное военное воспитание, указывает на недостаток специалистов и на занятие военных постов людьми некомпетентными в этом деле.

«СОМ» — в своем выступлении говорил, что ОУН отдала инициативу борьбы на украинских землях красным партизанам, которые овладели лучшими территориями для ведения партизанской войны, т. е. Северную Волынь, Полесье и Пидляшья. На Украине, особенно на Востоке, уже смеются над нами и называют апостолами, мучениками, говоря, что мы только ходим и проповедуем, чтобы немцы имели кого расстреливать, а борьбу против немцев ведут лишь красные партизаны. Если мы не хотим потерять свое влияние на народ, то борьбу против немцев должны полностью взять в свои руки, в особенности на Волыни

* Дмитро Грицай.

и в Полесье, где уже стихийно создаются разные атаманские группы, как, например, «Бульбы» и др.

ОТЧЕТЫ ПО ВОЕННОЙ РАБОТЕ КРАЕВ ОУН

По предложению проводника ОУН — ЛЕБЕДЬ Николая отчитываются о военной работе военные референты.

ОТЧЕТ КРАЕВОГО РЕФЕРЕНТА КРАЯ «ЗАПАД» — «ВОВК»

Я приехал зимой 1942 года с «ВОСТОКА» на «ЗАПАД» и увидел, что здесь совсем не проводилась военная работа.

В марте 1942 года проводом ОУН был назначен краевым военным референтом «Запад», а в апреле приступили к работе, причем, никакой программы не было, а даже военный референт при проводе ОУН не представлял себе, как эта работа должна выглядеть. Я приступил к своей работе о составлении программы организации военных команд и штабов в крае «Запад». Предполагалось создание следующих команд и штабов:

1. Краевая военная команда. 2. Областные военные команды. 3. Округные военные команды и. 4. Уездные военные команды. Они должны были соответствовать: Краевая команда — команде армии, областные команды — командам корпусов, окружные команды — командам дивизий и уездные команды — командам полков.

Это должно было бы соответствовать и количеству военно-призванных, т. е. уезд насчитывал в среднем 3–5 тысяч человек.

Все эти команды делились на следующие референтуры:

Организационно-мобилизационную, разведку, воспитательно-оперативную, связи, финансовую и безопасности (жандармерию). Референты должны подчиняться своим комендантам и аналогичному референту высших команд. К моменту конференции на «Западе» были организованы: Краевая команда, 4 областных команды, 10 окружных команд и около 40 уездных команд, в то время как нужно было организовать краевую команду, 6 областных команд, 13 окружных и до 80 уездных команд.

Работа в самих командах идет также неудовлетворительно из-за недостатка специалистов (офицеров), военные кадры необходимо переучить, но эта работа не налажена.

Другой болезнью в области военной подготовки является то, что краевой проводник ОУН не хочет ассигновывать необходимые денежные фонды и вместе обещанных 20 тис. злотых ассигновывал ежемесячно от 4 до 5 тысяч злотых, что не позволяет содержать нужное количество военных инструкторов. Кроме того, Краевой проводник «Сергей»* дает

* Михайло Степаняк.

инструкции подчиненным ему проводникам саботировать военную работу.

ОТЧЕТ КРАЕВОГО ВОЕННОГО КОМАНДАНТА ОУН «СЕВЕР» — «СОМ»

Немцы применяли на Волыни и Полесье страшный террор над украинским населением, в чем помогали им поляки, донося немцам большей частью неправду про украинцев, которые, якобы принимали участие в коммунистическом подполье и в карательных экспедициях, т.н. шуцманов. ОУН же не принимала активных мер против террора. Вследствие этого население смеялось над участниками ОУН, называло их мучениками-апостолами, которые дают убивать себя безнаказанно. Краевой провод «СЕВЕР» несколько раз обращался в провод ОУН за разрешением начать борьбу против немцев и поляков, в чем провод всегда отказывал. Он же «СОМ», и в настоящее время хочет довести это дело вместе с проводом до логического конца.

Сейчас краевой провод ОУН «СЕВЕР» частично начал борьбу, ликвидировал полностью партию «Бульбы» и очистил большую часть Волыни от красных партизан. Провод «СЕВЕР» должен был это сделать, не желая, чтобы сам народ не выбросил ОУН на Волыни за борт жизни.

Военной работы на Волыни еще нет. Военных команд и штабов также нет. Эти команды необходимо организовать, а на Волыни он единственный военный работник, а военные работники при низших проводах люди в военном отношении совсем неграмотные. Галиция должна оказать помощь Волыни присылкой командиров и инструкторов.

«СОМ» также высказал мысли, что на борьбу против большевиков необходимо привлечь все население Волыни, главным образом, сельское, а не так, как предлагает провод, чтобы в борьбе принимали участие только отряды УПА, находящиеся в лесах. Он просит также «ОРЕСТА» и «ДУБА» помогать военному делу, т. к. в противном случае Волынь откажется подчиняться проводу ОУН.

ВЫСТУПЛЕНИЕ ПРОВОДНИКА ОУН — «ОРЕСТ» — «ЛЕБЕДЬ»

«ОРЕСТ» благодарит инициаторов первой военной конференции ОУН, т.к. на ней он узнал много нового и увидел, что военный референт «ЗАПАДА» начал серьезную работу в части военной подготовки и много достиг, хотя ему в этом встречалось много препятствий. Он призывает военных референтов не бояться трудностей, а со своей стороны примет меры к их устранению. Одновременно дает указание военным референтам составить подробные тезисы, на которые будет опираться в будущем военная работа ОУН, а он посмотрит и утвердит.

После этого проводник ОУН — «ОРЕСТ» — ЛЕБЕДЬ Николай уходит с конференции.

Военный референт провода ОУН «ДУБ» предлагает присутствующим на конференции здесь во Львове, а если встретятся препятствия, то где-нибудь не селе приступить к составлению тезисов, которые должны выяснить все военно-политические вопросы нашей борьбы.

Комиссия в составе: 1. «ЛЕГЕНДА» — КЛИМОВА Ивана. 2. «ВОВК» — ПАВЛИШИНА и 3. «СОМА» — ИВАХОВ Василия приступила к составлению тезисов (программы), над чем проработала около двух месяцев.

*ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 5, арк. 21-26.
Копія. Машинопис.*

Документ № 2

Проект інструкції розбудови української армії

[початок грудня 1942 р.]

ВОПРОС ПОЛИТИЧЕСКО-ВОЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ УКРАИНСКОЙ АРМИИ

1. Что такое украинская армия и ее название?

Украинская армия будет носить название Украинской Вооруженной Силы. В ней служат все военнообязанные украинцы, а также другие народы, которые живут на территории Украины и относятся лояльно к украинской власти.

Украинские вооруженные силы делятся на следующие роды войск:

1. Сухопутное войско. 2. Авиация. 3. Морской флот.

Сухопутное войско делится на:

1. Пехота. 2. Артиллерия. 3. Бронетанковые части. 4. Кавалерия. 5. Саперы. 6. Инженерные войска. 7. Химические войска. 8. Связь. 9. Медслужба и 10. Ветслужба.

Во главе Украинских Вооруженных Сил стоит проводник ОУН (через военного референта при проводе ОУН), а в период оформления Украинского Государства — председатель государства.

Все военные уставы и распоряжения подписывает военный референт при проводе ОУН.

I) Персонально Украинские Вооруженные Силы делятся:

- 1) Старшин (офицеров)
- 2) Подстаршин (сержантов)
- 3) Рядовых (солдат)

II) Звания в Украинских Вооруженных Силах.

а) старшины: хорунжий, поручик, сотник, майор, подполковник, полковник.

Старшины или штабные старшины: генерал-хорунжий, генерал-майор и генерал-полковник.

б) Подстаршины: вестовой, десятник, старший десятник и булавный.

в) Рядовые: стрелок в пехоте, казак в кавалерии, артиллерист в артиллерии и т. н. старший стрелок.

Совершенно изъять из употребления слово «атаман», заменив его словом «майор».

Звания признаются всех армий мира, если имеются доказательства, что такое звание имел.

III. Звания в революционно-военный период.

За основу берется пехота, т. к. она будет основой организации Украинских Вооруженных Сил, а другие виды войск будут придаточными.

В Украинских Вооруженных Силах вводятся так называемые функциональные звенья, когда старшины и подстаршины (офицеров и подофицеров) будут называть на основании функции, которую он в действительности будет выполнять в данный момент.

Функции эти будут следующие: ланковый (звеньевой), роевой (отделенный), четовый (взводный), сотенный, куренной, полковой, бригадный, дивизионный, корпусной и армейский. Это в отношении командующих. Начальникам штабов дается звание на одну ступень ниже, чем его начальник, то можно их называть и по выполняемой функции, например: начальником штаба. Работников отделов называть по занимаемым должностям.

Военный референт при ОУН во время войны называется Главнокомандующим Украинских Вооруженных Сил.

IV. Название отделов и подотделов.

1. Зveno пулеметное и стрелковое — 5—7 чел.
2. Рой — 10—14 чел.
3. Чота — 3—4 роя.

4. Сотня — 3 чоты.
5. Курень — батальон — 3 сотни стрелковых и одна сотня тяжелых пулеметов и минометов.
6. Полк — 3 батальона, взвод артиллерии, взвод кавалерии, взвод связи, саперный взвод, хозяйственный взвод и т.д.
7. Дивизия — три полка пехоты.
8. Корпус — три пехотных дивизий.
9. Армия — 3 корпуса.

Кроме того, может быть: бригада — 2 пехотных полка, армейская группа — несколько армий и фронт.

МОБИЛИЗАЦИЯ

Исходя из того, что Главный фронт при распаде Германии и СССР будет на северо-востоке, т. е. на линии Мозыр-Воронеж-Ростов, необходимо так подготовить мобилизацию украинского народа, чтобы главные силы были направлены туда.

Основанием этой концепции является: Россия будет расчленена в результате ударов внешнего врага (англо-американцев или Японии), а также ослаблена действиями внутренних врагов (из числа украинцев, белорусов, кавказских и уральских народов), которые будут бороться за свою самостоятельность. В то же время хорошо известно из истории, что Россия красная или белая пошлет на Украину свои вооруженные силы для спасения своей жизни, т. к. ей нужен хлеб и Донбасс. На это потребуется 2–3 месяца, а в это время украинские вооруженные силы должны уже сами выйти на указанную выше линию (Мозир–Воронеж–Ростов), опираясь на леса и болота Полесья и Черниговской и Сумской областей.

В восточных областях народ недостаточно созрел для борьбы за «самостоятельность», чтобы вступить в бой сразу. Поэтому нужно считать, что там в первые месяцы будет мобилизовано лишь около 300.000 войска, зато в Галиции и на Волыни будет мобилизовано не меньше 500 тысяч войска.

Практически это будет происходить так:

На отмобилизованные села потребует 2 суток, района — 7 суток, уезда — 2 недели, округа — около месяца. В общем, войска Галиции соберутся около Тернополя через 2 месяца, Волыни — через полтора, около Острога, Полесья, через 1,1/2 месяца в окрестностях Коростеня /Житомирская область/ Войска Холмщины, половина Дрогобычской области и Перемышльской останутся на Западном фронте.

Таким образом, на марш к линии Северо-Западного фронта останется 1-1/2 месяца. При расчете на марш берется не ж.д. транспорт и автомашины, а гужевого транспорта, мобилизованный на селах.

ПОДРОБНЫЙ ПЛАН

Краевые военные команды, полученный приказ о мобилизации от проводника организации (или военного референта при проведении ОУН), немедленно рассылают его областным, окружным, уездным, подрайонным и районным военным командам, для чего должны быть использованы: автомашины, мотоциклы, велосипеды и лошади.

Мобилизация проводится организацией, например, в станице станичный и передает мобилизованных (взвод) станичному военному коменданту, который сопровождает их в район в условленное место. Все мобилизованные должны быть вооружены, и обмундированы так, как требуют уставы всех армий (пользоваться можно всеми современными уставами). Район должен мобилизовать батальон, уезд — полк и т. д.

Во главе всех соединений стоят территориальные военные коменданты, оставляя вместо себя на своих местах мобилизованных референтов, которые сразу становятся военными комендантами данной территории, мобилизуют и обучают в дальнейшем необученных, после чего отсылают в свои соединения на фронт.

Мобилизовать, в первую очередь, только украинцев, обученных военному делу, и членов организации.

С момента выпуска этой инструкции краевые коменданты ОУН приступают к составлению точного плана, в котором должны предусмотреть:

- а. Место мобилизации вооруженных сил краев, областей, округов, уездов, районов.
- б. Точный отчет военнообученных украинцев и членов ОУН. Год призыва 18–50 лет.
- в. Организацию складов оружия и амуниции.
- г. Создание складов одежды, обуви и пр.
- д. Учет всего транспорта (машины, велосипеды, лошади, повозки и др.) для перевозки военного имущества.

Невыполнение украинцами требований, связанных с мобилизацией, карается смертью по приказу территориальных военных комендантов.

Неукраинцев мобилизовать нельзя, за исключением добровольцев хорошо проверенных.

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ РАСПОЛОЖЕНИЕ АРМИИ

Наряду с Главным фронтом, который будет на северо-востоке для обороны от России, другие фронты будут иметь второстепенное значение. К этим фронтам относятся: румынский, мадыарський, польский, и может быть чехословацкий, способы войны на этих фронтах будут другими, чем с Россией.

В предстоящей войне мы должны быть пессимистами и перестать считать, что Россия или другие государства будут разбиты и обессилены внутренними конфликтами. Мы должны исходить из того, что наши враги будут сильными, а мы должны быть дружными и сознавать за что боремся.

Мы являемся пессимистами и в части транспорта и, если будем иметь трофейные машины, то определенно не будет бензина.

Нужно взять во внимание то положение, что войну выиграют англо-американцы, а поэтому они будут поддерживать Польшу, Чехословакию, Румынию, т.к. захотят, чтобы эти государства были буферными против СССР или белой России.

В разделе «мобилизация» сказано, что главные вооруженные силы Украины будут брошены против России, а против западных государств будут мобилизованы войска со следующих территорий.

Диверсию против румын (если будет необходимость)* в северо-восточной Буковине, против мадыаров [—] Карпатскую часть Станиславской и половину Дрогобычской области. Против поляков [—] Перемышльскую и Холмскую области.

Против же России будут направлены войска остальных областей западных земель и все восточные области.

Прежде чем дойдут основные силы на линию северо-восточного фронта, краевые команды «СЕВЕР» и «СЕВЕРО-ВОСТОК» обязаны принять меры к тому, чтобы там уже осуществлялась диверсия.

В лесах Северного Полесья, Черниговской и Сумской областей будут уже действовать наши партизаны, которые организуются из населения Северного Полесья, Черниговщины и Сумщины. Они создадут там (на основе разработанного плана) точки обороны, а опираться будут на болота.

Принимая во внимание, что через «Мозерские ворота» шел на Польшу ТУХАЧЕВСКИЙ, а также Красная Армия в 1918-1919 гг. на Украину, они будут сразу же обеспечены сильными партизанскими отрядами.

На восточную линию — Ростов — будут брошены войска, мобилизованные на левом берегу Днепра (их будет мало), с таким расчетом:

* Так у тексті.

1. Полтавская и Харьковская области около — 50.000 чел. (корпус).
2. Ворошиловградская и Сталинская организуют группы против Москвы элемента (русских) в Донбассе, который несомненно будет организован для борьбы против ОУН.
3. Южная часть Николаевской и Одесской областей создадут оборону побережья Черного моря по своим областям (подробный план составляет областная команда).
4. Западная Транснистрия организует охрану против Румынии вдоль Днестра (подробный план составляет команда Транснистрия).
5. Северная часть Николаевской и Одесской области подкрепляют линию фронта Ростов, силою 1—1/2 дивизии, т.е. около 20.000 войска.
6. Западная Транснистрия — силою 1 дивизии, около 10.000 человек подкрепляет участок, который заняли северные части Николаевской и Одесской области.
7. Днепропетровская и Кировоградская области — силою одного корпуса около 50.000 человек идет на линию*
8. Винницкая и Камянец-Подольская области силою одного корпуса около 50.000 чел идет на линию
9. Киевская область — силою одного корпуса, около 50.000 человек идет на линию
10. Житомирская область силою одного корпуса идет на линию
11. Ровенская область силою 2-х корпусов, около 80.000 человек идет на линию
12. Вольнская область силою 2-х корпусов около 80000 человек идет на линию
13. Южное Полесье силою 2-х дивизий около 30.000 чел. идет на линию
14. Тернопольская область силою 2-х корпусов около 80.000 человек идет на линию
15. Львовская область силою 2-х корпусов около 80.000 человек идет на линию
16. Низменная часть Станиславской области силою 1—1/2 корпуса около 60000 человек идет на линию
17. Низменная часть Дрогобычской области силою 1—1/2 корпуса около 60.000 человек идет на линию

* Тут і далі так у тексті.

18. Холмщина и Подлесья занимают силою 2-х дивизий около 30.777 человек, участок против поляков на линии
19. Перемышльская область занимает линию фронта на р. Сан, силою 1—1/2 дивизии, около 20.000 чел., а при помощи лемков и здонцев организует за р. Сан в Карпатах диверсию против поляков.
20. Карпатская часть Дрогобычской области организует на границе и в горах против мадьяр или чехов оборонительные точки силою одной дивизии около 15.000 человек от линии реки Сан-Свича и организывает на своем участке Карпатской Украины противмадьярскую или противчешскую диверсию.
21. Карпатская часть Станиславской области (Гуцульщина) делает то же самое от реки Свича на Буковину и на Карпатской Украине силою 1—1/2 дивизии, около 20.000 человек.

ТРЕБОВАНИЕ ВОЕННОГО КОМЕНДАНТА К ПРОВОДУ ОУН ПО ВОПРОСУ ЗАГРАНИЧНОГО СЕКТОРА

Главное Командование Украинских Вооруженных Сил ставит перед проводом ОУН такие требования:

1. В связи с тем, что Англия и Америка, безусловно, выиграют войну, необходимо через членов ОУН и симпатиков, имеющих влияния организовать представительства в тех краях, которые будут проводить всеми способами агитацию за «Самостоятельную Украину». Главным аргументом должно быть то, что «самостоятельная Украина» является фактором, который будет ослаблять Россию, а тем самым Россия не сможет конкурировать в Азии с англичанами и американцами. Равная Украина станет заборщиком английских фабричных товаров.
2. В Америке проводить агитацию среди украинских эмигрантов, которые имеют свои представительства в парламентах штатов и союзном парламенте.
3. В Польше через своих пропагандистов обратить внимание, что их смертельным врагом есть немцы, которые постепенно колонизируют их земли. Обещать полякам Галицию и Волынь, чтобы этим ослабить их чин на восток. Указывать полякам на смертельную угрозу для них и украинцев от восточных и западных соседей. В результате поляки не будут страшным врагом, так как будучи заняты борьбой с немцами, которые уже колонизировали их земли по Лодзь (Лицманштадт).
4. Чехов успокаивать, обещая им Закарпатскую Украину.

5. Однако, важнейшим вопросом на внешней политике есть, то, чтобы за всякую цену избежать конфликт с Румынией и мадьярами, чем сократится фронт до 1000 км. Провод ОУН должен для этого обещать мадьярам — Закарпатскую Украину, Румынии — Буковину и Бессарабию и даже больше, лишь бы сократить фронт.
6. Очень важной проблемой является установление хороших отношений с Прибалтийскими государствами, а главным образом с Литвой, основываясь на старые дружеские традиции и совместную борьбу с Москвой. Установление хороших отношений с Прибалтикой важно потому, что от них и через них из Скандинавии можно покупать оружие.
7. Установление отношений с Кубанью и Доном. Тут особое внимание нужно обратить на то, чтобы кубанцев и донцов настроить против Москвы, говоря им, что Украина поможет им стать «самостоятельными» и будет их снабжать оружием.
8. Большое внимание уделить Кавказу, т.к. там народы воинственные и свободолюбивые. Отрезать Москву от Бакинской нефти и, тем самым, иметь ее главным источником горючего.
9. Турции указывать на угрозу со стороны Москвы и потерю влияния на Черное море. Наладить там покупку оружия и амуниции и через нее связаться с Средиземным морем.

ОРГАНИЗАЦИЯ ВНУТРЕННЕЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Главная военная команда требует от краевых военных команд:

С началом военных действий за «самостийность» ликвидировать за всякую цену вопрос национальных меньшинств, а чтобы этот вопрос ликвидировать — нужно нацменов — врагов народа — уничтожить.

1. Русских нацменов вообще нужно оставить в покое потому, что они на Украине сжились с народом и не представляют никакой угрозы. Они вместе с украинским народом (главным образом крестьяне) переживают всякие политические события. Русских же активистов, борющихся против украинцев, необходимо уничтожать, предварительно взяв их всех на учет, главным образом, в маленьких городах, т.к. они являются врагами украинцев.
2. Евреев не следует уничтожать, но выселить их с Украины, дав им возможность кое-что вывезти из имущества. Считаться с ними нужно, потому что они имеют большое влияние в Англии и Америке.
3. Поляков всех выселить, дав им возможность взять с собой, что они хотят, так как их также будут защищать Англия и Америка. Тех же, которые не захотят выезжать — уничтожать. Активнейших

врагов и среди них всех членов против украинских организаций уничтожать в день перед объявлением мобилизации. На учет они будут взяты заблаговременно районными и уездными военными командами. Уничтожением будет заниматься жандармерия и в отдельных случаях «СБ». Использовать для этого бойцов армии запрещается.

4. Магьяр, чехов и румын не трогать, помня про ликвидацию Западного фронта.
5. Других нацменов СССР не трогать. Армян трактовать так же, как и евреев, учитывая, что они преданные люди России.

О ВОЕННОПЛЕННЫХ

С военнопленными нужно обращаться по-человечески, т.к. это есть живая пропаганда. Лучше всех обращаться с испанцами, бельгийцами, голландцами и французами, служившими в немецкой армии и быстро их освобождать. Будучи освобождены они сделают для Украины больше, чем тысячи пропагандистов.

Особое внимание обращать на русских и евреев. Политруков и евреев уничтожать. Офицеров отделять от рядовых. Рядовых разогнать против коммунизма. Использовать на работах и, по возможности, хорошо кормить и одевать, т.к. от этого будет только польза для государства. До конца войны ни одного пленного русского не освобождать.

Если магьяры, чехи и румыны будут нейтральными в войне, то их отпускать домой с предварительной агитацией их на пользу «Самостоятельной Украины».

Нацменов СССР всех, за исключением армян, освобождать также с предварительной агитацией за «самостоятельную державу», а всех желающих остаться на службе в украинской армии — принимать.

О ПЕРЕБЕЖЧИКАХ И ВОЗВРАЩЕНЦАХ

Когда Россия получит удар извне или внутри и начнет распадаться, тогда много народа будет возвращаться на родину: украинцы, поляки, белорусы. Это в основном сосланные ранее в Сибирь и Казахстан. Для них нужно специально создать для проверки пограничные пункты, чтобы не пропустить шпионов-агитаторов.

В этих пунктах, нужно также смотреть, какой нации перебежчик, возвращенец и в соответствии с этим отпускать или задерживать.

Когда мы будем в стадии войны с кем-либо из соседей, то мужчин возвращенцев той нации задерживать на работы или уничтожать, когда окажется, что они враги нашего народа. Когда будет возвращенец дружественных или нейтральных нам народов, то им оказывать самую

лучшую заботу, по возможности представлять транспорт и после агитации отпускать домой, а те, кто пожелает остаться — дать им соответствующую их специальностями работу.

Особо обратить внимание на офицеров, инженеров и разных специалистов, которых, безусловно, домой не отпускать, а дать работу в армии или в военной промышленности, но не давать самостоятельной и ответственной работы.

Специалистов враждебных наций, безусловно, до такой работы не допускать, хотя бы было доказано, что ранее против украинцев они не работали.

О ВОЕННОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Уже сейчас необходимо приступить военным краевым командам со своими референтами по снабжению к созданию аппарата, который в военнореволюционный период организует в краях военную промышленность.

Независимо от того, каких убеждений будут люди в аппарате — послать к ним ответственных людей, дать им задание и указать им источники, из которых они знакомятся, как организовать военную промышленность. В Галиции и на Волыни есть такие люди на фабриках, кооперации и других предприятий. Часть их них — хорошие специалисты. Каждому из них дать свой участок работы и обязать их, чтобы они передавали свой опыт другим.

ПО ВОПРОСУ БЕЗОПАСНОСТИ В КОМАНДОВАНИИ АРМИИ

Безопасность всех отделов армии и военных команд в довоенный период проводит начальник разведки, имеющейся при всех территориальных военных командах, который может использовать для этого жандармерию. В военный период могут уничтожать вражеский элемент и войсковые отделы, в довоенный только жандармерия или разведка может передавать это органам «СБ».

Все военные команды, начиная от станичных, должны уже в ближайшее время составить списки враждебного нам элемента, чужого населения и враждебно настроенных к ОУН украинцев.

Особое внимания обращать на агентов и доносчиков немецких и прислужников польских. Станичные и районные военные коменданты представляют список врагов уездным военным комендантам, которые при помощи взвода жандармерии осуществляют плановое уничтожение. Есть указания, чтобы это сделать за день до начала мобилизации. Уничтожение следует производить в строгой тайне и действительных врагов. Результаты скрывать как можно скорее, чтобы не оставлять следов.

Уездный начальник разведки может поручить это дело «СБ» или низшим войсковым командам, но делать это в исключительных случа-

ях, главным образом тогда, когда уже будет общая мобилизация. Помнить, что враг не будет спать, а будет противиться, когда ориентируется, поэтому списки нужно составлять в строгой тайне и про них может знать только уездный военный комендант, его заместитель и шеф разведки. На вражеский элемент не только составлять списки, но постоянно строго за ним следить.

О РАЗВЕДКЕ И КОНТРРАЗВЕДКЕ

Помнить, что разведка — это ухо и глаза командования, и последнее без нее слепое и глухое, а поэтому разведке нужно уделять серьезное внимание и учитывать, что разведчиков на скорую руку нельзя обучить, т.к. для этого нужны специалисты, инструкторы, а разведчики должны быть люди подвижные и очень интеллигентные. В этой области уже кое-что сделано, но очень мало.

Командование Украинскими Вооруженными Силами должно приступить к организации:

1. Разведки в соседних краях. Для этого нужно использовать членов ОУН и старых войсковиков, которые остались в тех краях с эмиграции 1939–41 гг. или в первую мировую войну. Из них следует создать агентуру, чтобы она периодически присылала через сетку организации отчеты о:

- а) что намечает политический провод и военное командование данного края в части политики вообще;
- б) военной вообще;
- в) военной в отношении нас;
- г) подробный план враждебной подготовки их против нас.

Специально обратить внимание на Польшу, так как ее будет в случае необходимости использовать против нас Англия.

1. Контрразведка внутри края должна:

- а) следить за вражеской агентурой;
- б) направлять ее умело на фальшивую дорогу;
- в) ликвидировать агентуру в случае необходимости.

Контрразведка должна тесно сотрудничать с органами «СБ», потому что они дадут ей много материалов.

Разведка и контрразведка под руководством начальника разведотделов всех территориальных команд должна подыскать хороших офицеров-инструкторов по возможности из большевистской или немецкой разведок и контрразведок, которые должны воспитать агентов и разведчиков.

На это дело необходимо ассигновать большие суммы денег, которые в будущем окупятся. Иностранцев в разведку, контрразведку принимать только инструкторов для обучения разведчиков, т.к. иностранец может за деньги работать на две стороны.

Работу проводить незаметно, так как иначе это даст только обратный результат. В работе применять разные методы, так как один метод скоро может стать известен врагу и он нападет на след наших разведчиков.

Зам[еститель] нач[альника] 3 отделения ГУКР НКО «СМЕРШ»
майор Александров

СПРАВКА: Копия перепечатана с документа, находящегося в Приложении к агенделу №50 «Берлога» том 29, стр. 220–240.

ВЕРНО: ПОДПОЛКОВНИК МАХОВ

Отпеч. 1 экз. в сборник
исполнит. тов. Махов
мб. № 255
печатала Билецкая
29 октября 1960 г.

*ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 5, арк. 27-42.
Копія. Машинопис.*